

RECTOR
ACADEMIAE WITTEBERGENSIS
IOANNES HENRICVS
DE HEVCHER

CONSILIARIVS AVLAE ATQVE ARCHIATER
REGIVS ANATOMES ET BOTANICES PROF. PVBL.
CIVIBVS ACADEMICIS

S. D.

ET GLORIAM DOMINI
IN NATIVITATE
IESV CHRISTI

CONSPICVAM
PIE VENERANDAM COMMENDAT

log.

~~XXX~~ 7.

Coll. diss. A
78, 24

24. d. 178 (24)

nter ostenta atque τεκμήρια diuina, quae primam, eandemque coelestem, salutiferae natiuitatis Christi annunciationem insigniuerunt, nihil illustrius, nihil omnium attentione dignius, nihil ad sanctam uenerationem tanto mysterio conciliandam efficacius, reperio, quam ΔΟΞΑΝ ΚΥΡΙΟΥ, quae pastores Bethlehemiticos, primos ex mortalibus illius testes atque praecones, circumfulsit, *Luc. II, 9.* Non satis erat Diuinae Sapientiae, ad fructum huius natiuitatis hominibus declarandum, mitti ἀγγελον κυρίῳ, *u. 10. et 11.* non satis, salutem, per illam, generi humano partam, totius chori angelici concentu celebrari, *u. 13.* non satis, cum primogenitum in orbem terrarum introduceret, eum ab omnibus angelis Dei adorari, *u. 14.* coll. *Hebr. I, 6.* sed his omnibus longe maiorem GLORIAM DOMINI simul apparere, et dictis angelicis fidem facere, uoluit. Iusto humiliter de re tanti momenti sentiunt plerique interpretes, qui non nisi communem quendam splendorem, qualis et alias apparitiones angelicas comitari consuevit, ut *Matth. XXVIII, 3.* et *Act. XII, 7.* animo hic concipiunt. Nam ne unum quidem locum similem, in quo communis eiusmodi angeli apparentis splendor δόξα κυρίῳ appelletur, ostendere possunt. Ipsa etiam uerba haec expositionem illam aperte respuunt. Nam si uel maxime cum nonnullis δόξαν pro luce, quam tamen proprie nusquam significat, accipias, quis, styli sacri uel mediocriter peritus, ferat, δόξαν κυρίῳ explicari per lucem angeli? Doctissimi quique falsitatem communis istius interpretationis pridem animaduertunt. Sed inter hos etiam mentem Euangelistae non affecuti sunt, qui eo nomine, uel *lucem eximiam et splen-*

splendidissimam, a) uel a Domino immiffam b) et pro-
ductam, indicari, censuerunt. Tutiffima uia incede-
mus, fi, feponita tantisper hominum autoritate, ipfi
uerbo diuino attendamus, 2. Petr. I, 19. et ex Scriptu-
ris, inter fe collatis, uerum fenfum, debita cum mode-
ftia, expectemus. Ipfā igitur uerba Euangeliftae, in
propria et natiua fignificatione, pariter ac fyntaxi or-
dinaria, accepta, non angeli, fed ipfius Domini glo-
riam, eamque figno quodam externo atque in oculos
incurrente, uti ex uerbo περιέλαμψεν colligimus, ma-
nifefatam, planiffime fignificant. Ad comparatio-
nem Scripturarum, et fimilium in iis locorum, rite in-
ftituendam, ante omnia, obseruari par eft, illam lo-
quendi formulam, ficut alias in fcriptis N. T. multas, ex
uerfione Graeca V. T. Christianis tunc temporis, aequae
ac Iudaeis Graece loquentibus, familiariffima, petitam
effe, et in hac exprimere nomen Hebraeis auribus notiffi-
*simum, כבוד יהוה *gloriam Iehouae*, fiue, ut B. Lutherus uer-*
tit, die Herrlichkeit des HErrn. uide e. g. Exod. XVI, 7.
et 10. cap. XXIV, 17. cap. XL, 34. Leu. IX, 6, 23. Num.
XIV, 10. 1. Reg. VIII, 10. Efa. XL, 5. LX, 1, 2. etc. Iu-
daeii, quibus hodieque nomen hoc facrofanctum eft,
*ufitatus fere id uocare folent שכונה, *habitationem, inhabi-**
*tationem, fiue *manifestatam praesentiam*, fiue, ut Campegius*
*Vitringa c) reddit, *residentiam, Diuinae Maieftatis*: neque*
id fine Scripturae S. autoritate, quae gloriae Domini
habitationem inter homines diferte adfcribit, Pfal.
XXVI, 8. Eodem referunt uerba Pfal. LXXXV, 2:
ut habitet gloria (eius) in terra nostra. Nam Aben Esra
כבוד hoc loco accipiendum effe, monet, pro כבוד

A 2 glo-

(a) Ita hunc locum explicant Hugo Grotius, et Lightfoot, in Chron. Tempor. T. II. Operum, p. 3.

(b) Ita Vatablus ad hunc locum, T. VI. Criticorum Sacrorum p. 278.

(c) C. Vitringa in Comment, ad Es. LX, 1.

gloria eius, puta, Iehouae. Verbis Hebraeis שִׁכְנָה et שְׂכִינָה sono pariter ac significatione, affinia sunt Graecorum σκηνή et σκηνόω, siue κατασκηνόω, quorum illud uersio Graeca sacri codicis de tabernaculo Mosaico adhibet, et *Exod. XL, 34.* cum gloria Domini ita coniungit: καὶ δόξης κυρίου ἐπλήσθη σκηνή· per hoc, ipsum Hebraeorum שִׁכְנָה de Deo usurpatum, exprimit, *2. Par. VI, 1. Neh. I, 9. Ps. LXXIV, 2. LXXVIII, 60. Ez. XLIII, 7, 9. Ioel. III, 17, 21. Zach. II, 10. (d)*

Quod si speciem externam, qua gloria Iehouae olim se conspiciendam praebuit, requiras, eam his Mose uerbis accipe: *Species gloriae Iehouae* (מראה כבוד יהוה Gr. εἶδος τῆς δόξης τοῦ κυρίου) erat sicut ignis comedens in capite montis ante oculos filiorum Israel, *Exod. XXIV, 17. conf. cap. XIX, 11.* quanquam et alia symbola praesentiam Dei manifestantia huc pertinent, ut nubes *Ex. XVI, 7. 10. XL, 34. 1. Reg. VIII, 10. 11.* et praecipue arca foederis, *Psal. XXVII, 8. LXXVI, 61. Ier. XVII, 12.* Sed in sola illa specie externa haerere et subsistere, esset, signum sine signato, corticem sine nucleo, arripere. Pluris ergo refert, interiorum rationem gloriae Iehouae, per externum illud signum repraesentatae, oculis mentis religiosae contemplari. Ac primum quidem hic ab omnibus mihi dari concedique, credo, per illam loquendi formulam non actum, quo Deus laudatur, sed rem laude gloriaque dignam, puta singularem quandam ἐξοχήν siue excellentiam Dei, hominibus manifestatam, significari. Diserte enim memoratur gloria Iehouae benedicta, כבוד יהוה ברוך *Ezech. III, 2.* notitia gloriae Dei, *2. Cor. IV, 6.* laus gloriae eius, *Ephes. I, 12, 14.* Dicitur porro gloria Dei annunciari, *Psal. XCVI, 3.* uideri et cognosci, *Num. XIV, 23. Ies. XXXV, 2. Iob. XI.*

(d) Pridem illam inter שְׂכִינָה et σκηνή similitudinem obseruauit Nicol. Fullerus in *Miscellan. Sacr. L. II, c. 4.* et pluribus probauit C. Vitringa *Obseru. Sacr. L. I, disp. II, c. 4.*

XI, 40. quae loquendi rationes gloriam Dei a cognitione et laudatione eius luculenter distinguunt.

Etsi uero nihil de Deo cognosci, uel cogitari potest, quod non sit gloriae plenissimum, tamen alia gloria est *naturae* et *operum*, alia *uoluntatis*, Dei. Illa uel ex lumine naturae, adeoque etiam a gentibus uerbo Dei destitutis, cognoscitur. Nam *coeli istis enarrant gloriam Dei, et opera manuum eius annunciat firmamentum. Ps. XIX, 2.* haec uero, secundum quam Deus placatur, et rite colitur, ex sola reuelatione speciatim sic dicta nobis innotescit, per quam *annunciat Iehoua uerba sua Iacobo, statuta et iudicia sua Israel. Non facit sic ulli genti, nec iudicia eius nouerunt. Psal. CXLVII, 20.* Scilicet non nouerunt gentes instituta et uoluntatem Domini, secundum quam colendus est, quatenus gentes sunt, et solo lumine naturae utuntur: licet alioquin ex uerbo Dei omnino uoluntatem Dei cognoscere et possint, et debeant, et re ipsa cognoscant, *Psal. XCVI, 3. CII, 16. CXVII, 1. Es. II, 3. cap. XXXIV, 1. cap. XLII, 6.* Praeterea non naturalis illa et subobscura naturae et operum Dei, sed uoluntatis diuinae reuelatae, cognitio animae salutaris est, *Iob. XVII, 3.* Illa כבוד אל *gloria Dei, Psal. XIX, 2.* haec proprie כבוד יהוה *gloria Iehouae, Gr. δόξα κυρίου* nominatur. Scilicet nomen *Iehoua* solius ueri Dei, quatenus ex reuelatione cognoscitur, proprium est, secundum *Exod. III, 5. VI, 3. XV, 3. Psal. LXXXVIII, 5. LXXXIII, 19. Es. XLII, 8.* Hinc *inuocare nomen Iehouae* idem est, ac obseruare religionem diuinitus reuelatam, uniceque saluificam, quae fide in Christum continetur, et nonnisi ex uerbo diuino hauriri potest, interprete Apostolo, *Rom. X, 13, seqq.*

Est porro uoluntas Dei reuelata alia legalis, quae
A 3 uel

uel facienda praescribit, uel malefacta detestatur: alia euangelica, homini peccatori uiam salutis praescribens, qua remissionem peccatorum consequi, et cum Deo reconciliari, summaque beatitudine potiri, possit. In utriusque reuelatione gloria Iehouae apparet. De uoluntate legali uide e. c. *Exod. XVII, 7. 10. seqq. c. XIX, 11. cap. XX. seqq. et cap. XXIV, 16.* de uoluntate euangelica *Exod. XXXIII, et XXXIV.* ubi cum Moses à Iehoua petiisset, *ut ostenderet ipsi gloriam suam, Exod. XXXIII, 18.* non sane externum illud gloriae diuinae signum, quod ipsi, pariter ac uniuerso populo, pridem apparuerat, sed rem per illud significatam; Iehoua respondet: *praedicabo nomen Iehouae coram te, u. 19.* Et huius promissi fidem Iehoua impleuit, ista praedicando: *Iehoua, Iehoua, Deus misericors et gratiosus, longanimis ad iras, et magnus benignitate et ueritate, seruans benignitatem in millia, remittens iniquitatem, et praeuaricationem et peccatum. Exod. XXXIV, 6. 7.* In hoc uidelicet potissimum Deus ipse gloriam suam ponit, et praedicat, quod *peccata remittat, Mich. VII, 18.* neque ullus hominum gloriam Dei digne aut sincere celebrare potest, nisi qui, peccata sibi remissa, et Deum placatum esse, exploratum habet. *Psal. CIII, 1. 3. 7. seqq.* Sicut ergo in reuelata uoluntate diuina, potissimum Euangelica, sapientia, iustitia, bonitas, ceteraeque uirtutes diuinae omnium maxime elucent, et ab hominibus omnium clarissime, certissime, saluberrimeque cognoscuntur: ita illa *κατ' ἐξοχὴν* in sacris literis *כבוד יהוה* gloria Iehouae, nominatur, et quando uoluntas Dei legalis cum Euangelica comparatur, huius annunciationi maior gloriae diuinae gradus tribuitur, *2. Cor. III, 7. 9.*

Quamuis ceteroquin gloria haec omnium trium personarum diuinarum communis sit: tamen amplificatio et manifestatio eius praecipue Filio Dei adscribitur. Hic enim sicut gratiam diuinam hominibus conciliauit,
2. Tim.

2. *Tim. I, 9.* ita gloriam eius potissimum praedicat, *Exod. XXXIV, 6.* et nomen atque sermonem Dei hominibus manifestando, *Patrem glorificat, Io. XVII, 4, 6, 8. conf. C. I, 17. 18.* Hic est *angelus ille Iehouae*, ipsemet Iehoua nominatus, *Gen. XVI, 11. 13. Ex. III, 2. 4.* qui Israelitis, per eremum euntibus, ducem se et comitem praebuit, tamque illustria gloriae, h. e. praesentiae et uoluntatis diuinae documenta, ex igne, nube et tabernaculo, dedit, *Exod. XXIII, 20, 21. Es. LXIII, 9. 1. Cor. X, 4.* Ita non tantum Apostoli, sed etiam antiquissimi et doctissimi quique Hebraeorum, uerba Moſis acceperunt, et angelum illum λόγον ac *filium Dei* nominarunt. (e) Eidem angelo *Schechina* et *gloriam Iehouae* communis et uetustissima Iudaeorum sententia uindicat. (f) Iure meritoque igitur ὁ κύριος τῆς δόξης uocatur

(e) Instar multorum fit Philo Iudaeus, in libro de Agricultura, p. 195. operum edit. Frf. 1691. ubi, DEVM coelo terraeque praefecisse, inquit, uerbum suum, filium primogenitum (τὸν ἄρχον αὐτῆς λόγον πρωτόγονον υἱόν) qui curam sacri huius gregis, tanquam magnus prorex in se recipiat. Et addit: dictum est enim alicubi (puta *Exod. XXIII, 20.*) ecce, ego sum, mitto angelum meum ante faciem tuam, ut custodiat te in uia.

(f) Sententiam illam Iudaeorum R. Moſes Nachmanides in ביוור על התורה ad Sect. ואלה שמות (Exod. III, 2 4) his uerbis recenset: Magistri nostri dixerunt, in Bereschit Rabba: Angelus hic est Michaël. --- Ubicunque hic Michael apparet, ibi est gloria Maiestatis Diuinae (כבוד השכינה) quod Graece reddideris, δόξα τῆς σκηνώσεως) et paucis interiectis: Et secundum rei ueritatem hic est Angelus redemptor (המלאך הגואל) de quo dictum est: nomen meum est in medio ipsius (Exod. XXIII, 21.) ille, qui dixit Iacobo: Ego sum DEVS Bethel (Gen. XXXI, 13. conf. cap. XXVIII, 15. et XLVIII, 16.) Idem in Sect. ואלה המשפטים (ad Exod. XXIII, 20, 21.) Et secundum rei ueritatem, angelus hic est redemptor, in cuius medio est nomen illud magnum (המלאך הגואל) Et is est, qui dixit: Ego sum DEVS Bethel. Nam mos regis est, habitare in domo. Et magistri nostri dixerunt, quod is sit metator, quod nomen est monstrantis uiam et planitiem (כי הוא מטטרון והוא שם למורה הדרך) (וכבר)

tur, 1. Cor. II, 8. Iac. II, 1. et ἀπαύγασμα τῆς δόξης Hebr. I, 3. cui δόξα κυρίως peculiari quadam ratione adscribitur.

Epocham huius δόξης κυρίως, hominibus manifestatae, nonnulli deducunt ab exitu Israelitarum ex Aegypto, ut in cuius historia primum כבוד יהוה memoratur. (ff) Sed si rei ipsius potius, quam nominis, rationem habeas, longe altius illa repetenda est. En Deum de se ipso testantem, Ex. VI, 2, 3: *Ego sum Iehoua. Apparui autem Abrahamo, Isaaco et Iacobo, tanquam Deus Schaddai: quodque ad nomen meum Iehoua, nonne notus factus sum illis? scilicet dando illis promissiones meas, quae hic, explicationis causa, addit Seb. Schmidius. Altius proinde ascendit etiam Stephanus Protomartyr, et ante Mosaicas illas gloriae diuinae manifestationes, Act. VII, 37. 38. memoratas, Abrahamiticam, quam dixi, his uerbis praedicat: Deus gloriae apparuit (ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὠφθῆναι) patri nostro Abrahae, u. 2. Quaecunque uero Stephanus de apparitionibus diuinis Abrahamo factis praedicat, ad manifestationem uoluntatis diuinae, et praecipue quidem Euangelicae, spectant. Nam ad huius obfignationem, dedit ei foedus circumcisionis, u. 8. cuius foederis summa erat: ut sim tibi in Deum, et semini tuo post te, Gen. XVII, 7. Cur ab Abrahamo demum Stephanus incipiat, ratio haec est, quod de iis tantum apparitionibus loquatur, quae ad Iudaeos, Abrahamum pro communi patre, gentisque suae conditore, agnoscentes, peculiari quadam ratione spectabant. uide Act. VII, 2. Alioqui certum est, eandem gloriam Iehouae, pridem ante Abrahami aetatem, et, ut alia exempla nunc taceam, ipsis primis totius generis humani parentibus, illico post admissam culpam, trementibus licet, et illius conspectum, rei male gestae conscientia, fugientibus, apparuisse. Vide Gen. III, 8. seqq. et praecipue u. 15.*
Hu-

(ff) Vide uerba R. Bechäi, paulo post citanda, in not. b)

Huius notitiam deinceps Adam filiis posterisque suis, quasi per manus, tradidit. Qua de causa DEVS, quod in Christo generi humano praestitit, ἀπ' ἀῶνος, h. e. a mundi exordio, per prophetas suos, locutus esse dicitur, *Luc. I, 20.* Et his prophetis nominatim Abelem, Adami filium, accenseri, uideas, *Luc. XI, 50, 51.* Sicubi uero gloria Domini, errore et negligentia hominum, obscurari uidebatur, per nouas reuelationes, certis temporum interuallis, subinde renouata, et confirmata est. Quod inueniens Apostolus, *DEVM πολυμερῶς ad patres locutum esse*, scribit, *Hebr. I, 1.* Ceterum omnes illae reuelationum periodi cum ultimis prophetis, Haggaeo, Malachia et Zacharia, in V. T. finem habuerunt. Nota est Iudaeorum traditio, qua tres hosce prophetas eodem anno, Darii Hystaspis ultimo, qui anno ante initium aerae Christi Dionysianae 486. respondet, decessisse, et post mortem eorum, Spiritum S. ab Israele discessisse, affirmant. (g) Quid quod illa gloriae diuinae manifestatio, quae proprie Iudaeis שכנה et כבוד יהוה dicitur, secundum

B eos-

(g) Talmud. Babyl. tr. Sanhedrin. f. ii. ex ueteri traditione refert: post mortem Prophetarum ultimorum, Haggaei, Zachariae, Malachiae, discessisse Spiritum S. ab Israele (נסתלקה רוח הקדש מִיִּשְׂרָאֵל) Conf. Lightfoot T. II. op. p. 225. Tempus emortuale horum trium prophetarum Seder Olam Zutha p. 109. ed. Meyeri Amst. 1699. his uerbis describit: anno quinquagesimo secundo Medorum ac Persarum, qui est annus mundi 3442, mortui sunt Haggaeus, Zacharias et Malachias. Eo tempore cessauit prophetia de Israele. Eundem computum sequitur, et explicat R. David Gantz, in Zemach David, p. 57. ed. Vorst. Lugd. B. 1644. ubi: Haggaeus, inquit, Zacharias et Malachias mortui sunt anno 442. (puta millenarii quarti ab O. C.) et uocatur tempus obfignationis uisionis et prophetiae, quia isto tempore desit prophetia in Israele. Dum uero Chronologi Iudaici, annum hunc totius imperii Persici, pariter ac regis Darii, ultimum esse, putant, imperite Darium Hystaspis cum Dario Codomanno, quem Alexander M. debellauit, confundunt, quod post alios nuper animaduertit H. Prideaux in Hist. Iud. et uicinar. nationum L. IV, p. 166. ed. Lond. 1717. f.

eosdem, iam cum templo primo defuit. (b)

Sed ita defuit, ut nihilo minus eius, ante excidium templi secundi, restituendae spes certissima superesset. Nitebatur enim haec luculentissimis prophetarum uaticiniis, ut *Ez. LXI, 1: uenit lux tua, et gloria Iehouae* (כבוד יהוה) *super te oritur, et u. 2: super te orietur Iehoua, et gloria eius super te conspicietur.* ubi כבוד יהוה uersio Graeca, more suo, per *δόξα καὶ κτίς*, paraphrasis Chaldaica, cum Iudaeis, per שכינה expressit. *Hagg. I, 8. aedificate domum* (templum Hierosol.) *Hoc enim placebit, et glorificabor,* (ואכבר)

(b) Ita R. Bechai in Sect. ויגש (Gen. XLV.) a die, quo quieuit *Maestas Diuina* (שכינה) in monte Sinai, in promulgatione legis, non recessit ab Israële, usque dum uastata esset domus Sanctuarii prima. A quo autem tempore uastata fuit domus prima, non habitauit *Diuina Maestas* in Israële. In libro Talmudico יומא sub finem capitis I. ad quaestionem, cur apud Haggaeum (cap. I, 8.) defectiue scribatur ואכבר, et legatur ואכברה respondetur: *istae sunt quinque res* (h. e. defectu literae ה, quae quinque significat, indicantur quinque istae res) *quae fuerunt in sanctuario* (sive templo) *primo, et non fuerunt in sanctuario secundo, nempe Arca sacra cum operculo propitiationis et Cherubim, Ignis coelestis, Maestas Diuina, (שכינה) Spiritus S., Urim et Thummim.* Non possum hic assentiri Campegio Vitringa, שכינה et רוח הקדש pro re eadem accipienti, et propterea uerbis ex libro Ioma citatis mendum inesse, suspicanti, atque adeo pro שכינה substituenti שמן המשחה *oleum unctionis.* Quamuis enim interdum uocabula ista שכינה et רוח הקדש latiori sensu accepta, inter se commutari soleant, ac utrumque sub communi reuelationis diuinae notione comprehendatur: tamen in sensu stricto, fatente ipso Cl. Vitringa, Obs. Sacr. I. I. diff. 2. p. 157. ita differunt, ut per שכינה significetur praesentia, sive gloria diuina, certo symbolo se manifestans populo, per רוח הקדש uero speciatim DEVS se manifestans (etiam sine symbolo eiusmodi externo et sensibili) *Prophe- tis inferioris ordinis.* Itaque ex constanti Iudaeorum et Talmudistarum sententia, ut modo uidimus, שכינה cum templo primo defuit, sed רוח הקדש longe post templum primum excisum, in tribus ultimis prophetis adhuc superstes fuit. Plura Iudaeorum, haec ita distinguendum, testimonia pridem collegit Buxtorfius in Lex. Talm. uoc. שכינה cuius pro contraria sententia argumen- tis laudatus Theologus Franekeranus non uidetur satisfacisse.

(וּלְכַבֹּד) *dixit Dominus*: ad quae uerba annotationem Talmudicam paulo ante recitauimus. *Zach. II, 9. ego ero illi, (Hierosolymae) dictum Iehouae, murus ignis circumcirca, et in gloriam ero in medio eius.* (וּלְכַבֹּד אֱהִיָּה בְּתוֹכָהּ) Gr. εἰς δόξαν ἔσομαι ἐν μέσῳ αὐτῆς. et u. 14. *Ecce uenio, ut habitem in medio tui, dictum Iehouae, וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכְךָ* Gr. κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου. Neque tantum ad Iudaeorum, sed etiam ad gentium salutem, gloria illa Domini manifestari debuit. *Ez. XL, 5. Reuelabitur GLORIA IEHOVAE omni carni. Conf. c. LX, 3. 4. seqq.*

Haec et similia uaticinia nusquam, nisi in Christo, impleta, reperies. Nam postquam uerbum caro factum est, tota plenitudo Deitatis in eo habitat, non, ut olim in igne, nube, uel super arca foederis, παραστατικῶς et τυπικῶς, sed ὑποστατικῶς et σωματικῶς, *Col. II, 9. (i)* Praeterea ipse hic Θεάνθρωπος habitauit inter homines, *יְשׁוּעָה ἐκσκήνωσεν ἐν ἡμῖν*, inquit Iohannes, *cap. 1, 14. conf. Apoc. XXI, 3. (k)* et subinde, in ipso etiam exinanitionis statu, gloriam suam manifestauit, de qua Iohannes, loco dicto, pergit: *et conspeximus gloriam eius, uelut unigeniti a Patre.* Adde omnino *Iob. 11, 11. XVII, 1. 4. seqq. Matth. XVII, 1. 5. Luc. IX, 32. 2. Petr. 1, 16, 17.* Omnium uero primam huius gloriae Christi Θεάνθρωπος manifestationem, quae tot uaticiniorum de ea fidem implere coepit, merito dixeris illam, quae pastores Bethlehemiticos collustrauit, non sane ex solo splendore nocturno, oculos illorum perstringente, sed potissimum ex adiuncta beneuolae uoluntatis diuinae, siue εὐδοκίας ἐν ἀνθρώποις, Christi recens nati merito innixae, declaratione, aestimandam. Nam sicut εὐδοκία haec a solo Christo, τῷ ἠγαπημένῳ, nobis conciliata est, de quo uox e coelis pronunciauit: ἔστος ἐστὶν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα, *Matth. III, 17.* ita eadem omnium maxime glo-

B 2

riam

(i) In eand. sententiam Nic. Fullerus Miscellan. Sacrorum L. II, c. 4. *Humana*, inquit, *Christi natura longe excellentissime omnium, quae supra recensuimus, et quam maxime proprie, propter hypostaticam unionem, nomen השכינה suo iure uendicat, eodemque refert loca Col. II, 9. et Iob. I, 14.*

(k) σκηνήν τῆς θεᾶς μετ' ἀνθρώπων hoc loco exprimere Hebraeorum השכינה, pridem obseruauit Buxtorfius in Lex. Talmud. sub hac uoce.

riam gratiae diuinae illustrat, *Epb. I, 6, 12, 14.* Quod ipsum argumentum est hymni angelici, *Luc. 11, 14. gloriam DEI, pariter ac hominum pacem, h. e. reconciliationem cum DEO (conf. *Epb. II, 14. et Col. I, 20.*) ex εὐδοκία illa redundantem, celebrantis. (1) Hanc gloriam Domini, quam olim pastores Bethlehemitici, ac praeter ceteros deinceps Apostoli cognouerunt, et cognitam, ueluti testes αὐτόπται, annunciarunt, nos hodieque in uerbo DEI, tanquam in speculo, reuēta facie cernimus, *1 Cor. XIII, 12.* atque ita cernimus, ut radiis eius collustrati et excitati, *Tit. II, 11.* a tenebris ad lucem conuerti, *Aēt. XXVI, 18.* cum DEO reconciliari, *2. Cor. V, 20, 21.* ad imaginem eius conformari et renouari, *Col. III, 10. Epb. IV, 23, 24.* tandemque ipsius gloriae Domini participes reddi, *1. Petr. V, 1. Rom. V, 2.* ac tali modo ἀπὸ δόξης eis δόξαν, de gloria in gloriam transire, debeamus, *2. Cor. III, 18.**

O miserrimos mortalium, et suae ipsorum saluti inimicos, qui, aut carnali quadam propriae sapientiae opinione inflati, diuinae sapientiae et bonitatis gloriam, in facie Iesu Christi conspicuam, *2 Cor. IV, 6.* non agnoscunt, et pro stultitia reputant, *1. Cor. I, 20, 21.* aut prauis cupiditatibus suis potius, quam diuinae uoluntati, obsequuntur! *epist. Iud. u. 10, 16. seqq.* Nam si omnis praeuaricatio et inobedientia iustam mercedis retributionem accepit, quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? *Hebr. II, 3.* Vos igitur, Ciues Academici, gloriam Domini, salutis nostrae causa, reuelatam, reuerenter habete, et fide pariter ac obsequio colite, et ad uenerationem uestram testificandam, etiam DEI ministros, gloriam illam uobis annunciantes, munusculis, more maiorum, in ara repositis, cohonestate. P. P. Festo Natiui.

Christi, A. ∞ MDCCXXIII.

(1) Hymnum hunc Angelicum optime intelligas, si εὐδοκίαν ἐν ἀνθρώποις pro subiecto sumas, et reliqua uerba pro praedicato. Beneuolentia erga homines est gloria DEI in altissimis, et pax in terris. Nam καὶ interponitur inter δόξαν et εἰρήνην, non inter eas et εὐδοκίαν. Lightfoot in *Horis Hebr. ad b. l. T. I. op. p. 497.*

WITTENBERGAE,
LITERIS VIDVAE GERDESIAE.

Coll. Diss. A 178, uisc 24